

Виховна робота в закладах вищої освіти в умовах дистанційного навчання

*Наталія Пономарьова,
Олена Гуліч*

В Україні на державному рівні сформований підхід до навчання та виховання як до єдиного процесу, який є безперервним на всіх етапах освіти. Тому завданням діяльності закладів вищої освіти є не тільки підготовка спеціалістів із певним теоретичним і кваліфікаційним рівнем, що відповідає світовим стандартам, а й особистостей, які керуються в професійній діяльності і житті в цілому свідомою позицією приналежності до свого народу і держави, дотримуються державних законів і моральних норм, закладених в ментальності свого народу [1].

Проблеми виховної роботи в закладах вищої освіти в різних теоретичних та практичних аспектах проаналізовані у наукових розвідках таких видатних вчених як А. Алексюк, В. Астахова, Д. Базилевич, М. Болдирєв, С. Карпенчук, М. Стельмахович, В. Кремень, Т. Куриленко, С. Сисоєва, І. Смирнов, Т. Степура, Г. Троцько, Л. Філатова, Л. Філінська, О. Якуба та багатьох інших.

Розроблені засади виховної роботи в закладі вищої освіти утворюють систему вихідних, основних вимог до виховання здобувачів вищої освіти, визначають його зміст, методи, форми та забезпечують його успішність в цілому. У відповідь на сучасні суспільні виклики в Україні створена та введена у дію «Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі», яка встановлює стратегічні напрями виховання молодого покоління в умовах цифрової реальності [2].

Разом з тим, на практиці спочатку через пандемію, а в подальшому через

війну в Україні, проблеми, пов'язані із обмеженнями дистанційної форми виховної роботи, з плином часу мають тенденцію до загострення. Як свідчить досвід, усі учасники освітнього процесу відчувають брак реального спілкування, певні складнощі у підтримці продуктивної роботи, порушення у комунікації та взаємодії тощо. Дистанційна форма як навчальної, так і виховної роботи в закладах освіти вимагає підвищених психоемоційних зусиль, мотивації та самоорганізації.

Тому проведення виховної роботи в сучасних реаліях масового дистанційного навчання вимагає встановлення інноваційних за суттю практичних шляхів її здійснення, пошуку сучасних інструментів впровадження, напрацювання нових прийомів, методик та технологій.

Мета статті: аналіз особливостей реалізації форм виховної роботи зі здобувачами вищої освіти в умовах дистанційного навчання (з досвіду Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди).

Традиційними формами виховної роботи зі здобувачами освіти в закладі вищої освіти є організаційні, практичні, вербальні, активні, наочні. В умовах дистанційного навчання вони набувають особливих рис та навіть певних нових можливостей завдяки онлайн-формату.

Реалізація організаційних форм виховної роботи (серед яких збори студентського колективу (факультету, курсу, групи), методичні семінари з питань організації виховної роботи, робота об'єднаної Ради

кураторів, виховні години, індивідуальна робота тощо) в умовах дистанційного навчання має певні переваги, серед яких простота узгодження часу проведення зустрічі, відсутність прив'язки та обмежень місця проведення, можливість зібрати будь-яку за чисельністю аудиторію, доступність використання різноманітної наочності, можливість робити записи заходів для збереження, повторного перегляду та для учасників, які не змогли бути присутніми.

Так, під час дистанційного навчання на фізико-математичному факультеті ХНПУ імені Г. С. Сковороди в рамках виховної роботи регулярно проводяться різні види онлайн-зустрічей зі здобувачами вищої освіти. Передусім, на факультеті впроваджено збори по курсам (на початку семестру, на яких обговорюються плани та перспективи на півріччя, та наприкінці семестру, коли підводяться підсумки роботи). Під час таких зустрічей особлива увага приділяється інформаційно-роз'яснювальній роботі зі здобувачами щодо організації освітнього процесу, стимулювання їх активності, наданню всебічної підтримки (див. рис. 1).

На факультеті проводяться зустрічі по групам — регулярні зустрічі з викладачами-кураторами академічних груп, які

можуть бути організаційними або тематичними, присвяченими певним подіям. Зауважимо, що умови воєнного стану в Україні спричинили суттєві корективи у змістовій складовій роботи викладачів-кураторів — складні обставини висунули нові вимоги до їх ролі в підтримці організації навчання, до надання психолого-педагогічної підтримки здобувачам освіти та, як наслідок, у разі підвищили соціальну відповідальність. На факультеті проводяться й збори Студентської ради факультету, спільні засідання Студентської ради та деканату. Проведення спільних засідань, на наш погляд, відіграє важливу роль як у підтримці студентського самоврядування в цілому, так і у забезпеченні продуктивної взаємодії та комунікації, узгодженні співпраці, у зміцненні колективу факультету [3].

Зазначимо, що у зазначеному ракурсі Студентська рада досить успішно адаптувалась до роботи в онлайн-форматі, намагається ефективно використовувати його переваги та мінімізувати недоліки. Примітним є той факт, що здобувачі перших курсів від початку навчання органічно влилися до студентського колективу факультету та стали активними учасниками студентського самоврядування (у чому особлива заслуга студентських курато-

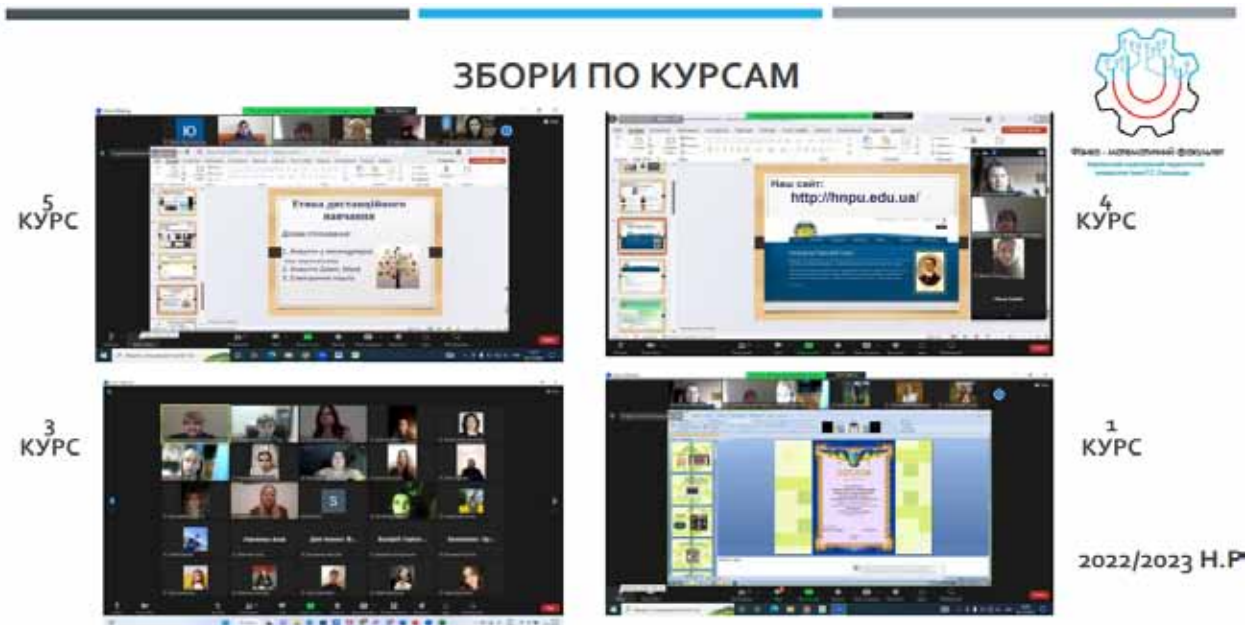

Рис. 1. Онлайн-збори по курсам

рів, які з перших днів навчання активно опікували новачків факультету, допомагали подолати труднощі у адаптації до навчання). Так, у поточному навчальному році, напередодні зимової сесії був проведений захід для першокурсників — «Перша сесія». На зборах студентам було запропоновано пройти кілька віртуальних локацій — «заліків» та «іспитів», але замість викладачів їх оцінювали здобувачі старших курсів, а умовою отримання прохідного балу було виконання творчого номеру або участь у тематичній міні-вікторині. Не можна стверджувати, що усі без виключення здобувачі є активними учасниками позааудиторного життя факультету, але, водночас, молодь безумовно більш природньо почуває себе, вільно поводить себе та реалізує себе у віртуальному середовищі [3].

Як засвідчує досвід, практичні форми виховної роботи (екскурсії, культпоходи, фестивалі, конкурси, олімпіади, турпоходи та спартакіади, студентські конференції тощо) теж можуть бути реалізовані в онлайн-форматі як синхронно, так і асинхронно.

Треба відзначити, що здобувачі фізико-математичного факультету завжди є активними учасниками загально-університетських фестивалів та конкурсів. Так, протягом 2022 року студенти факультету взяли асинхронну участь у фестивалі аматорського мистецтва «Коли закінчиться війна», у творчому конкурсі «Лист війни», «Я читаю Сквороду», «Skovoroda-FEST», організованих культурно-мистецьким центром ХНПУ імені Г.С. Сквороди [3].

У синхронному режимі на фізико-математичному факультеті на початку поточного навчального року відбувся онлайн-фестиваль «Дебют першокурсників». Цього року пройшов випробування новий формат фестивалю: кожна з груп змонтувала та презентувала відеоролики, за допомогою яких здобувачі першого року навчання як бакалавратури, так і магістратури розповіли про свої захоплення та хобі [3].

Студенти фізико-математичного факультету завжди були ініціативними, тож не відмовились від ідеї проводити під час дистанційного навчання і традиційні факультетські заходи, а зреалізували їх в онлайн. Так, на факультеті вже є досвід неодноразового проведення гри «Хто кращий?» в онлайн-форматі, а також квестів, квізів та вікторин на різних онлайн-платформах. Ключовим питанням у організації таких заходів є забезпечення особливих видів активностей учасників, які можуть бути реалізовані дистанційно, підготовка наочних матеріалів, відео- та аудіосупроводу. Наприклад, один з найцікавіших та найулюблених конкурсів на факультеті — конкурс до Дня вишиванки — у 2022 році проводився серед академічних груп факультету та їх кураторів як конкурс фотоколажів. На фізико-математичному факультеті була проведена загально-університетська онлайн-вікторина до 300-річчя від дня народження Г. С. Сквороди «Григорій Скворода: життя та творчість філософа, просвітителя, поета». У січні 2023 року проведена онлайн-гра, присвячена Дню Соборності України, в якій взяли участь здобувачі і з інших факультетів [3].

Участь у таких заходах потребує вчасного поширення організаторами інформації про них, заохочення учасників, забезпечення презентації конкурсних робіт, оприлюднення підсумків. В онлайн-форматі це вимагає й нових цифрових навичок учасників (наприклад, пов'язаних із створенням рекламних оголошень, обробкою фото чи відео тощо), а також неможливо без наявності потрібного обладнання та програмного забезпечення (камер, планшетів, носіїв тощо). Отже, підготовка та проведення конкурсів та фестивалів в онлайн є не менш трудомісткою, ніж у офлайн-форматі. Водночас, участь у заходах в різних формах бере чимало здобувачів освіти, вони вільно виявляють творчі здібності, є можливість розповсюдження творчих матеріалів серед глядачів [3].

Здобувачі вищої освіти фізико-математичного факультету стали учасниками

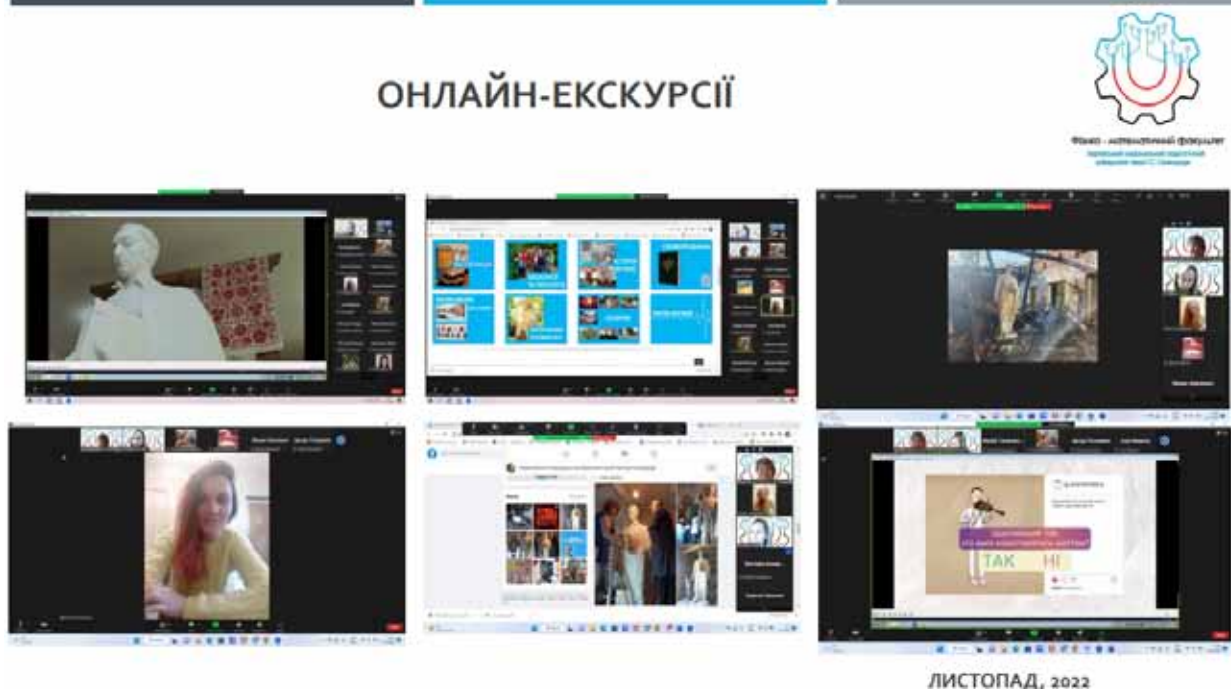

Рис. 2. Онлайн-екскурсія для здобувачів вищої освіти

онлайн-екскурсії до Національного літературно-меморіального музею Г. С. Сковороди, яка була проведена за участі співробітника музею Г. Хамлюк. Учасникам було презентовано матеріали про життя та ідеї українського філософа, продемонстровано відеоролики з участю наукових співробітників музею, анімаційний фільм про мандри Сковороди тощо (див. рис. 2). Приклад екскурсії засвідчив значущість завчасної підготовки таких заходів в онлайн-форматі, яка стосується планування (із передбаченням різноманітних видів діяльності учасників — активного слухання, перегляду різних видів наочності, інтерактивних вправ тощо), заохочення учасників (через пости в соцмережах, групах та на каналах), підготовки ведучих тощо [3].

Щодо вербальних форм виховної роботи (творчі зустрічі з викладачами, випускниками, письменниками, науковцями, політиками; збори, бесіди, вечори, диспути, рольові ігри, конференції, юридичні та психологічні консультації тощо), які уявляються досить традиційними, то у дистанційному форматі вони набувають нових рис. Передусім, суттєво збільшується коло потенційних гостей, з'являється можливість скористатися різноманітними

ресурсами для підтримки проведення. І, що виявилось вагомим, онлайн-формат дозволяє певною мірою деформалізувати спілкування — учасники почувають себе більш впевнено та вільно.

Завдяки можливостям дистанційного навчання навіть в умовах воєнного стану відбулися зустрічі студентів факультету із ректором університету, що було значущою подією та суттєво сприяло підтримці єдності сквородинівського колективу [3].

За ініціативи деканату та кафедр в різних форматах відбулася низка відкритих онлайн-зустрічей здобувачів вищої освіти усіх рівнів з учителями-предметниками, мета яких — професійне виховання, вивчення та поширення інноваційних освітянських практик, мотивування учасників до професійного зростання у педагогічній діяльності. Так, відбулися зустрічі з учителем хімії Т. Сайц (у формі міні-лекції за участю школярів), майстер-клас з використання цифрових технологій від учителя фізики О. Туманцової, воркшоп А. Чужданової з проєктної діяльності в навчанні інформатики, оригінальний майстер-клас від О. Руденко, викладача математики, підприємниці та арт-коуча [3].

Кульмінаційною подією минулого року було 300-річчя від дня народження Г. С. Сковороди, якому також було присвячено низку онлайн-зустрічей, особливою серед яких для студентського активу нашого факультету та всього університету став телеміст між студентами Києво-Могилянської академії, університету Григорія Сковороди у Переяславі, нашого університету та Президентом України Володимиром Зеленським (див. рис. 3) [3].

Реалізація активних форм виховної роботи (участь у державних молодіжних програмах, сезонних школах, національно-патріотичних і мистецько-культурологічних проєктах, добротинна (волонтерська) діяльність, участь у роботі органів студентського самоврядування університету, святкування загальнодержавних та університетських свят, проведення флешмобів тощо) без сумнівів є найбільш ефективною в офлайн. Водночас, на даний час, через пандемію та воєнний стан, накопичений певний досвід дистанційного впровадження й активних форм виховної роботи. Так, на фізико-математичному факультеті онлайн відзначаються традиційні університетські свята — посвята в першокурсники, випуски бакалаврів та магістрів, свята до календарних та визначних дат, тощо. Опорою у їх організації є студентське самоврядування. Робота студентського

самоврядування фізико-математичного факультету у складі університетського самоврядування здійснювалася протягом багатьох років, завдяки чому була розроблена та випробувана його стала організаційна структура. Підтримка студентського самоврядування, тісна співпраця та взаємодія з ним — наріжний камінь виховної роботи на фізико-математичному факультеті. Загальну координацію роботи студентського самоврядування виконує Студентська рада факультету, яка включає окремі комітети: навчальний, волонтерський, культурно-масовий, медіа, PR, спортивний та технічний. Діяльність цих комітетів зосереджується навколо певного напрямку роботи і має певну специфіку, надаючи учасникам проявити себе у різних напрямках (див. рис. 4) [3].

Особливо відзначимо в умовах сьогодення волонтерський комітет, який традиційно мав за мету залучення молоді до проведення різноманітних благодійних акцій та заходів, а під час війни його робота набула особливого змісту. Волонтери працюють як на факультеті, в університеті, так і у своїх місцевих громадах, ініціюють спільні акції у соцмережах тощо. Серед факультетських проєктів в онлайн відзначимо збір коштів до Дня захисників та захисниць України «Донат на подарунок», збір коштів для придбання подарунків для дітей з деокупованих те-

ЗУСТРІЧ З ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ

Рис. 3. Онлайн-зустріч з Президентом України В. Зеленським

риторій до Дня Святого Миколая, участь наших студентів у роботі зимового табору відпочинку для дітей регіону [3].

До активних форм виховної роботи також можна віднести й організацію флеш-мобів та челенджів. Така форма роботи порівняно легко реалізується в онлайн, і дуже об'єднує студентів, оскільки передбачає попередню саме спільну підготовку, перегляд, обговорення творчих матеріалів тощо. Такі заходи на нашому факультеті відбуваються за підтримки культурно-масового, спортивного, медіа, PR-комітету Студентської ради. Зокрема, у попередньому році було організовано флешмоб до Дня матері, до Міжнародного Дня захисту дітей, екологічна акція «Бережемо землю — наш рідний дім», до Дня спорту тощо (див. рис. 5). Здобувачі факультету успішно долучалися і до загально-університетських челенджів, серед яких особливо успішним був #ЯУчитель [3].

В умовах дистанційного навчання для реалізації наочних форм виховної роботи (презентацій друкованих та періодичних видань, творчих виставок, стендів, презентації, використання можливостей інтернет-ресурсів, друкованих засобів масової інформації, тощо) у нагоді стає потужний арсенал цифрових технологій.

Так, своєчасна презентація та промоція поточних подій на факультеті у

медіапросторі стала пріоритетним напрямом роботи під час дистанційної форми навчання, розроблені та регулярно оновлюються цифрові плакати, презентації, ролики факультету. Щодо наочних форм виховної роботи, то висвітлення усіх заходів відбувається на офіційній сторінці фізико-математичного факультету, на офіційній сторінці факультету у Facebook, сторінках в Instagram, на каналах факультету в Telegram, у Tiktok та на YouTube-каналі фізико-математичного факультету. За ініціативою Студентської ради затверджена нова концепція роботи факультетської газети «Фізматін» і готується її оновлений випуск [3].

Таким чином, завдяки впровадженню дистанційної форми виховної роботи в закладах вищої освіти вона набула нових особливостей, серед яких особливо значущими постають:

- подолання просторових та часових бар'єрів між учасниками освітнього процесу;
- загальне кількісне та якісне збільшення числа учасників заходів з виховної роботи;
- індивідуалізація роботи зі студентами;
- популяризація ідеї студентського самоврядування;
- зміни у організаційних засадах та

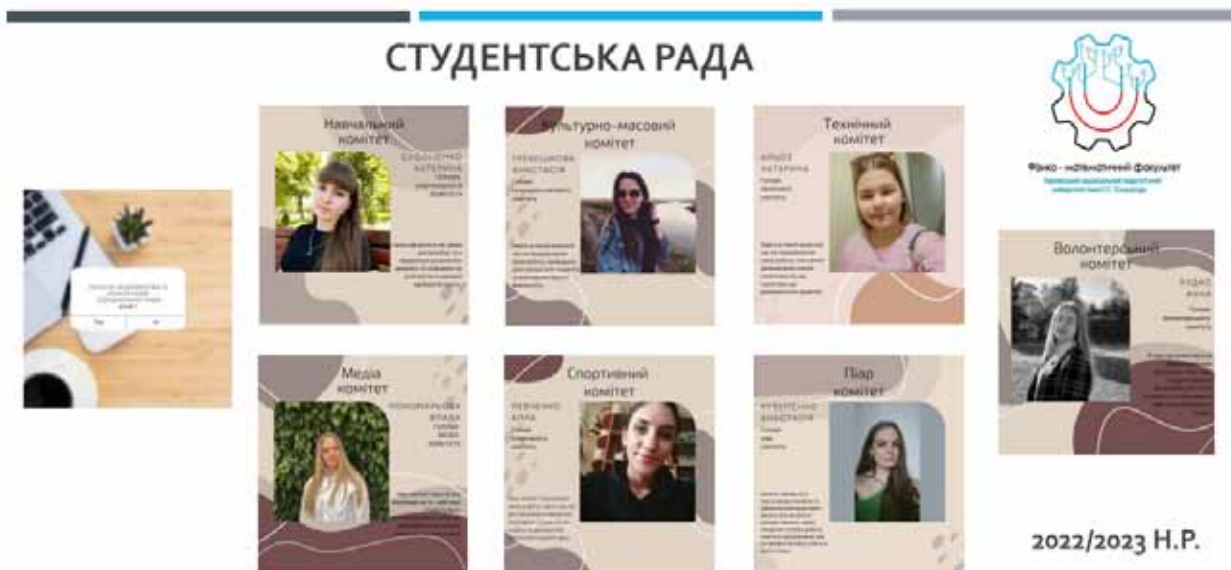

Рис. 4. Презентація комітетів Студентської ради

ФЛЕШМОБИ ТА ЧЕЛЕНДЖИ НА ФАКУЛЬТЕТІ

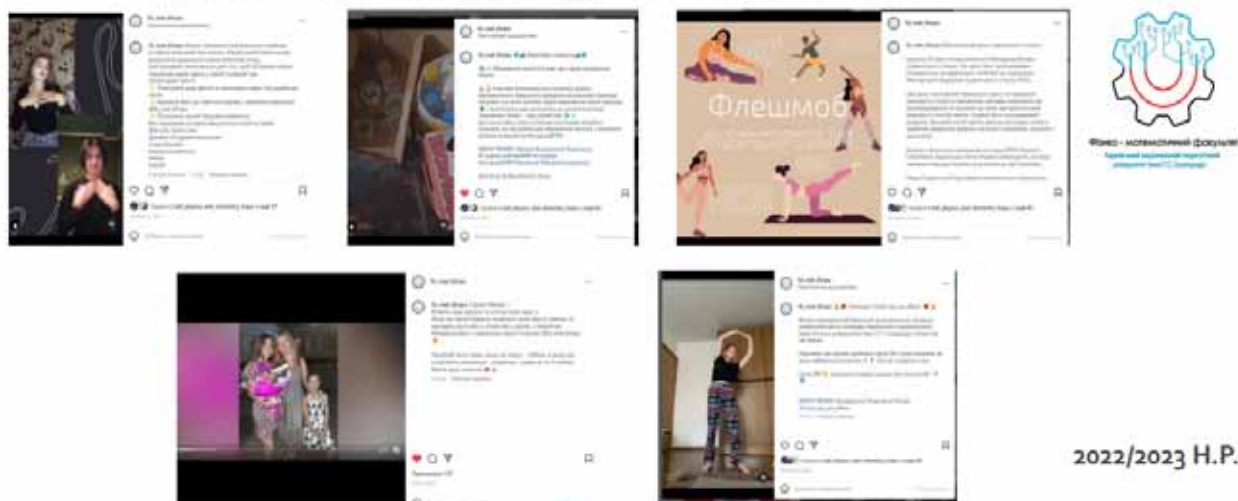

Рис. 5. Учасники онлайн-флешмобів та челенджів

впровадження нових прийомів виховної роботи;

- посилення вимог до цифрової компетентності учасників тощо.

Урахування розглянутих особливостей виховної роботи в онлайн-форматі, може, на нашу думку, виконати компенсаторну функцію у подоланні обмежень дистанційного навчання в закладі вищої освіти та дозволить у широкому розумінні досягти поставленої мети виховної роботи зі здобувачами та виконати місію закладу вищої освіти.

Література

1. *Концепція* виховної роботи на 2021 — 2025 pp. URL: <http://hnpu.edu.ua/>

sites/default/files/files/Format_dokum/Pol/Konceptcia_vyhovnoi_robotu.pdf (дата звернення 01.03.2023 р.)

2. *Концепція* виховання дітей та молоді в цифровому просторі. URL: <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Kontseptsiia-vykhovannia-ditey-ta-molodi-v-tsyfrovomu-prostori.pdf> (дата звернення 01.03.2023 р.)

3. *Особливості* організації виховної роботи на фізико-математичному факультеті зі здобувачами вищої педагогічної освіти в умовах дистанційного навчання. URL: https://drive.google.com/file/d/1IJDngKg_amQY9_4Zory-_hYdWJkRLFU3/view (дата звернення 01.03.2023 р.)

05.03.2023

Відомості про авторів:

Пономарьова Наталія Олександрівна — доктор педагогічних наук, професор, декан фізико-математичного факультету, професор кафедри інформатики; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; Харків, Україна; email: ponomna@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0172-8007>; Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=oPbQT1UAAAAJ>; Scopus: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211132743>

Гуліч Олена Олександрівна — кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і практики англійської мови; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; Харків, Україна; email: gulich.elena@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3846-1916>; Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=OBnU89IAAAAAJ>; Scopus: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212089889>